

Для того щоб, користуючись транспортними засобами, мати захист практично від усіх можливих ризиків, страховики пропонують комплексні види страхування. Подібні програми діють як на території України, так і поза її межами.

Висновки. Специфікою страхування у сфері туризму є поділ страхових послуг на два основні потоки. Перший полягає у страховому захисті туристської компанії як суб'єкта підприємництва. Другий потік спрямовується на захист споживачів туристського продукту. Попри досить низькі тарифи на страхування туристів рівень ризикованості цього виду страхування доволі високий.

Гуменюк В.В. Страхування діяльності туристичних підприємств // Фінанси України. – 2004. - № 4. – С. 128-135. 2. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Страхування: Термінологічний словник. - 2-е вид., випр. та доп. - Львів: Видавництво „Бескид Біт”, 2002. – 104 с. 3. Машина Н.І. Страхування для туристичних підприємств. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 368 с. 4. Охріменко О.О. Поради небайдужого туристам і не тільки... // Страхова справа. – 2004. - № 1. – С. 27-31. 5. Охріменко О.О. Страхування у сфері туризму та готельного господарства. – К.: Вища школа, 2003. – 258 с. 6. Охріменко О.О. Формування організаційно-економічного простору страхових послуг у сфері туризму // Економічний часопис. – 2004. - № 7-8. – С. 22-25. 7. Страховий захист сфери туризму: характерні тенденції та перспективи // Страхова справа. – 2004. - № 1. – С. 42-43.

**О. Малиновська, канд. геогр. наук,
Ю. Іванова**

ГЕОГРАФІЯ ДИТЯЧОГО ТУРИЗМУ

Висвітлено загальні тенденції розвитку дитячого туризму, його суспільні функції, види та особливості геопросторової організації у світі та в Україні.

The article is devoted to the phenomenon of child tourism. Focusing on its development, social role, forms and distinguishing features as well as its spatial dimension at national and international levels.

Постановка проблеми. У справі виховання підростаючого покоління особливо велику роль відіграє туризм, оскільки він надає унікальну можливість ознайомитися з історичною і культурною спадщиною своєї країни та інших держав, розбудити в молодих людей почуття національної самосвідомості, виховати повагу і терпимість до звичаїв інших народів. Дитячий туризм все ширше використовується як засіб активного відпочинку, що сприяє гармонійному розвитку особистості, укріпленню здоров'я, підвищенню інтелектуального та культурного рівня дитини, розумного використання вільного часу; він сприяє розвитку у підростаючого покоління комунікабельності, самодисципліни, адаптації до умов сучасного життя.

Сьогодні дитячий туризм динамічно розвивається в багатьох країнах світу і є одним з важливих сегментів туристичного ринку, а тому дослідження його

розвитку є надзвичайно актуальними і важливими. Актуальність цієї тематики підкреслюється також відсутністю ґрунтовних наукових розробок у цій царині.

Постановка завдання. Метою даної праці є висвітлення основних особливостей розвитку дитячого туризму в світі та в Україні, а також особливостей його геопросторової організації.

Виклад основного матеріалу. Дитячий туризм можна визначити як засіб гармонійного розвитку дітей, який реалізується у формі відпочинку та суспільно-корисної діяльності, характерним структурним компонентом яких є організовані подорожі груп дітей у супроводі керівника і гіда-перекладача (згідно Конвенції ООН “Про права дитини” від 20.11.1989 р. дитиною вважається особа віком до 18 років, якщо за законом відповідної держави вона не досягає повноліття раніше).

Сьогодні дитячий туризм розвивається у таких основних напрямках: відпочинок, оздоровлення, екскурсійно-пізнавальна діяльність, освіта (на практиці в поїздки може відбуватися синтез цих напрямків). Особливо ефективний дитячий туризм при реалізації комплексного підходу до виховання, який ґрунтується на нерозривності освітнього, виховного й оздоровчого процесів, у духовному і фізичному розвитку дітей, їхній підготовці до життя і трудової діяльності, розвитку самоуправління в колективі, насиченні вільного часу дітей соціально значущою діяльністю.

Таким чином, можна виділити наступні суспільні функції дитячого туризму:

- **рекреаційна або оздоровча**, результатом якої є підвищення ефективності навчально-виховного процесу дітей;
- **соціокультурна** - туризм допомагає повноцінно використати вільний час дитини, розширити її кругозір, поєднати активний відпочинок з пізнанням світу; він культурно збагачує дитину, сприяє розвитку людської особистості і, тим самим, в подальшому – підвищенню культурного рівня суспільства;
- **виховна** - тут можна виділити *моральне виховання* – це формування поваги дитини до своїх однолітків, до інших людей, до довкілля; *естетичне і фізичне* виховання [1].

Можна виділити такі основні види дитячого туризму:

- внутрішній туризм: екскурсії для школярів; спортивний туризм (у т.ч. спортивно-туристські змагання); пізнавальні і рекреаційні дитячі тури на комерційній основі; оздоровлення і відпочинок у дитячих таборах;
- міжнародний туризм: організація міжнародних обмінів на безвалютній основі; освітні, ділові і заохочувальні виїзди для талановитих дітей - переможців різних конкурсів, олімпіад і т.д.; пізнавальні і рекреаційні тури на комерційній основі; виїзди в міжнародні молодіжні і дитячі центри (табори).

Найбільш поширеним є дитячий відпочинок у таборах. За кордоном табори бувають найрізноманітніші (як за своїм статусом, так і за змістовним наповненням програми перебування дитини):

- національні – зазвичай розраховані на місцевих дітлахів, однак поступово перетворюються на міжнародні (наприклад, в Європі, де відкриті

кордони і більшість батьків мають можливість відправити дітей до сусідньої країни);

- міжнародні – розраховані на дітей з різних країн;
- сімейні;
- мовні – роблять ставку на навчання іноземним мовам, найчастіше створюються на базі приватних шкіл або у спеціальних мовних центрах, які працюють лише влітку (такі табори іноді називають літніми школами - Summer Schools);
- спеціалізовані табори (комп'ютерні, спортивні, для художників, музикантів, режисерів, майбутніх політиків та бізнесменів).

Загальна вимога до організації таборів – позаміське розташування. Майже скрізь акцент робиться на фізичний розвиток дітей - у програму обов'язково входять активні види спорту. В таборах, як правило, є спортивні зали та майданчики, басейни, необхідний спортінвентар.

В останні роки стабільно зростає попит на освітні тури, причому на більш якісні, дорогі та тривалі (від 4-х тижнів) програми, які реалізуються переважно під час літніх канікул [2]. Літні курси є найпоширенішою формою вивчення іноземної мови для дітей та молоді в усьому світі, оскільки, крім мовних уроків у поєднанні з відпочинком, екскурсійними та спортивними програмами, вони дають унікальну можливість потрапити на навчання до найбільш престижних шкіл. Класифікувати курси можна наступним чином:

- **залежно від інтенсивності та мети навчання:** *стандартні* (передбачають 15-20 год. занять на тиждень), *інтенсивні* (до 30 год. на тиждень), *орієнтовані на складання мовних тестів та екзаменів, на отримання сертифікатів для вступу до приватної школи;*

- **комбіновані курси:** з додатково оплачуваними заняттями окремими видами спорту (яхтинг, серфінг, теніс, їзда верхи, футбол та ін.), з вивченням спеціальних дисциплін (історія, інформаційні технології, артдизайн тощо);

- **табори multi-activities** (навчання+спорт) та **adventure camps** [3].

Найбільшим попитом користуються програми мовних центрів Великобританії, США, Канади, Франції, Німеччини, Швейцарії. Цікаві мовні програми для дітей пропонують школи Італії, Іспанії, Мальти (Табл. 1).

Таблиця 1.

Переваги і недоліки вивчення іноземної мови в різних країнах світу

Країна	Переваги	Недоліки
Великобританія	- найкращі в Європі умови для вивчення англійської мови; - престижна освіта в сучасно обладнаних навчальних закладах; - офіційне право на підробіток під час навчання (до 20 год. на тиждень)	- селекційна система (кожний навчальний заклад встановлює власні критерії прийому); - висока вартість навчання; - висока вартість проживання в країні

Мальта	- можливість комбінувати мовні заняття з відпочинком на морі; - ліберальний імміграційний режим; - невисока вартість освіти	- менший престиж освіти
Ірландія	- високий рівень освіти (старі академічні традиції + швидке реагування на запити ринку); - чітке дотримання дисципліни, хороша організація позакласної роботи; - більш низька вартість навчання в порівнянні з Великобританією; - розвинена інфраструктура	- селекційна система (кожний навчальний заклад встановлює власні критерії прийому); - тривала процедура оформлення візи; - оплата повного курсу навчання передуює отриманню візи
Австралія	- розвинена система англomовної освіти високої якості; - міжнародний престиж освіти; - невисока вартість навчання та проживання в країні, в порівнянні з Великобританією та США	- географічна віддаленість; - багатоступенева та тривала процедура отримання візи на довгострокові програми
США	- високий рівень розвитку інфраструктури; - престижна англomовна освіта; - можливість працевлаштування після закінчення навчання зі зміною статусу візи	- висока вартість навчання та проживання в країні; - географічна віддаленість
Канада	- розвинена інфраструктура; - довгострокові програми навчання мовам дешевші у порівнянні з аналогічними у США; - можливість вивчати англійську і французьку мови	- географічна віддаленість; - менший престиж освіти, ніж у США
Німеччина	- великий вибір мовних центрів; - престиж освіти; - відкритість освіти (відсутність плати за навчання, можливість проживати в німецькій родині)	- довгострокові програми навчання; - висока вартість проживання в країні
Франція	- великий вибір мовних центрів; - мовні школи розташовані в	- висока вартість навчання та проживання в країні; - громіздка процедура отримання

	історичних та культурних центрах країни	візи
Швейцарія	- можливість вивчення кількох іноземних мов; - висока якість навчання; - розвинена інфраструктура	- висока вартість навчання
Іспанія	- великий вибір мовних центрів; - можливість поєднання вивчення мови з вивченням мистецтва, дизайну, менеджменту	- програми переважно теоретичного характеру і не передбачають стажувань; - багатоступенева та тривала процедура оформлення візи на довгострокові програми
Італія	- невисока вартість навчання; - можливість поєднання вивчення мови з вивченням мистецтва, архітектури, музики; - гарна репутація	- програми переважно теоретичного характеру і не передбачають стажувань; - багатоступенева та тривала процедура оформлення візи на довгострокові програми

Варто також згадати такий різновид дитячого туризму, як відвідання розважальних та тематичних парків. Найбільш відомі та популярні парки знаходяться у США (Walt Disney World, Disneyland, Universal Studios), Франції (Disneyland Paris, Walt Disney Studios Park, Futuroscope, Asteriks, Marineland), Італії (Гарленд, Мірабіландія), Іспанії (Universal Port Aventura, Terra Mitica), Німеччині (Europa Park, Fantasia Land, Hide Park, Hansa Park, Spice Center Bremen), Данії (Баккен, Леголенд), Швеції (Світ Астрід Ліндгрєн), Фінляндії (Країна Мумі-Тролів, Ліннанмякі, Сяркянніємі, Пуухамаа), Японії (Токійський Діснейленд, Universal Studios, ДіснейСі), Таїланді (Пхукет-Уолд), ПАР (Сан-Сіті) [4].

В Україні найбільш популярним видом дитячого відпочинку є відпочинок у дитячих таборах. За підрахунками Держкомстату, понад 90% дітей шкільного віку відпочивають у таборах своєї області. За даними на 2004 р. в Україні налічувалось 19443 таборів. Проте розподілені вони по території України нерівномірно: найбільша кількість таборів розташована у Харківській, Хмельницькій, Полтавській, Черкаській, Луганській, Одеській та Дніпропетровській областях. Однак, за кількістю місць у таборах першість належить АР Крим (слід зауважити, що на місце у кримському таборі відпочинку претендують і діти з Росії), Херсонській, Запорізькій, Донецькій та Дніпропетровській областям [5].

Дуже популярними є дитячі табори і санаторії на так званих дитячих курортах — Євпаторія, Скадовськ, Бердянськ. Також користуються попитом табори Південного берега Криму, на узбережжі Азовського моря, у Миколаївській, Одеській, Івано-Франківській, Львівській і Закарпатській областях [6].

Серед загальних тенденцій розвитку дитячого туризму в Україні варто зазначити поступове збільшення частки оздоровлених дітей у загальній кількості

дітей в Україні. Так, у 1995 р. у дитячих оздоровчих закладах було оздоровлено 11,6% дітей України, у 2000 р. – 13,9%, а у 2004 р. вже 36,8% дітей (Табл. 2) [7].

У процентному співвідношенні до загальної кількості дітей України найбільше оздоровлюються діти Закарпатської, Івано-Франківської, Черкаської та Харківської областей (понад 51%). Найменше охоплені оздоровленням діти Львівської, Волинської, Житомирської, Запорізької областей та АР Крим (21-31%) [8].

Таблиця 2.

Дитячі оздоровчі заклади (табори) України (літо 2004 р.)

	Кількість таборів	В них місць	Оздоровлено дітей влітку 2004 р.
Позаміські	787	202197	599790
Санаторного типу	109	23265	86564
Праці та відпочинку	420	8446	22858
Відпочинку для старшокласників та учнівської молоді	47	1022	3730
Профільних	954	13111	75586
Інші	202	7531	31632
Із загальної кількості таборів			
стаціонарні	818	216843	659059
пристосовані	17994	38729	1470160
наметові	631		54685
Всього	19443	255572	2183904

Завдяки співробітництву уряду України, з іншими країнами з приводу оздоровлення дітей, що постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС, за сприяння благодійних фондів розвиваються тісні зв'язки України з Італією, Іспанією, Францією. Досить важливим є співробітництво з Кубою, яка у важкі часи Чорнобильської катастрофи однією з перших простягнула руку допомоги українському народу, визначивши пріоритетом здоров'я українських дітей. З 29 березня 1990 р. до теперішнього часу на території найбільшого оздоровчого комплексу країни – санаторію “Ім. Хосе Марті” в Республіці Куба було надано допомогу 14364 дітям України.

Сьогодні в Україні в галузі дитячого туризму працюють як комерційні, так і некомерційні організації; зустрічається і змішаний тип організації дитячого туризму, який поєднує державні дотації з фінансовими внесками українських та міжнародних комерційних асоціацій, фондів, союзів.

Все більше вітчизняних туристичних фірм включають тури для дітей в асортимент своїх послуг, незважаючи на відносно високу трудомісткість організації дитячого відпочинку. Географія закордонних літніх дитячих подорожей за останні роки є досить стабільною – Болгарія, Словаччина, Угорщина, Польща, Туреччина; серед більш рідкісних пропозицій - країни Прибалтики, Хорватія, Мальта. Надходить немало пропозицій з Італії, Іспанії, Кіпру.

Сьогодні основними формами некомерційних виїздів школярів за кордон є поїздки на різноманітні міжнародні конкурси, змагання, олімпіади, а також

безвалютні обміни, які протягом тривалого часу були найпоширенішим варіантом міжнародного шкільного туризму в нашій країні.

Незважаючи на дефіцит бюджетних коштів, держава виділяє гроші на міжнародні поїздки школярів. Таким поїздам зазвичай передують конкурсний відбір учасників. Надається сприяння особливо обдарованим юним музикантам для участі в міжнародних музичних фестивалях і конкурсах. Поїздки мають часткову дотацію від міжнародних та громадських організацій. Географія виїздів при такій соціальній формі туризму може бути різноманітною. Вона не залежить від уподобань юних туристів, а визначається винятково місцем проведення конкурсів, ступенем розвитку культурних контактів України з іншими країнами і фінансовими можливостями місцевого бюджету.

Щодо учнівських обмінів на безвалютній основі, то із 400 зареєстрованих у Києві загальноосвітніх шкіл, ліцеїв і гімназій (дані за 2005 р.) тільки 38 шкіл (10%) беруть участь у міжнародних учнівських обмінах. Найактивнішими є школи Голосіївського, Печерського районів (в обмінах бере участь 15% шкіл), Подільського, Святошинського районів (14% шкіл). Основними формами співробітництва українських і закордонних шкіл є: обміни учнями на основі двосторонніх договорів; участь у міжнародних програмах; співпраця з міжнародними структурами (Британський клуб, Інститут Гете, Центр міжнародних обмінів у галузі освіти та науки, Фонд „Відродження” та ін.) та ін. Певна частина шкільних обмінів організовується на основі міжнародних програм та культурно-освітніх і екологічних проектів, які мають разовий характер (наприклад, *«Моя земля – земля моїх батьків»*, *„Сто чудес України”*, *„Сталий розвиток суспільства”* та ін.) [9]. Метою подібних обмінів є виховання дітей в дусі міжнародного взаєморозуміння шляхом співробітництва шкіл і взаємних відвідувань. Основну частину безвалютних обмінів складають мовні практикуми. Особливістю їх є принцип рівності наданих сторонами послуг. Перебування і розваги гостей бере на себе приймаюча сторона, а дорога оплачується кожним індивідуально. З метою зниження витрат діти розміщуються за кордоном найчастіше в родинх однолітків або в приміщеннях навчального закладу. Школи формують групи по 10-18 чол. одного віку, як правило, від 12 до 16 років. Терміни обмінів складають від 3-5 тижнів до 4-6 місяців, рідше до 10-12 місяців. Після поїздки українських дітей наші школи приймають на таких же умовах таку ж кількість іноземних учнів, що проживають у родинх і знаходяться на їхньому утриманні.

Таким чином, дитячий туризм набуває сьогодні надзвичайно різноманітних форм. Він є важливим способом передачі новим поколінням накопиченого людством досвіду, формування ціннісних орієнтацій. Попит на дитячий відпочинок зростає. За оцінками сегмент ринку дитячого відпочинку за кордоном збільшується на 15-20% щороку.

1. Сокол Т. Основи туризмознавства: Навч. пос. – К., 1999 р. – 77 с. 2. Гамоля Н. Good-bye, baby! // www.kontrakty.com.ua/ 3. Татарникова К. Обучение за рубежом // www.tourbus.ru/ 4. Любая В. Парки развлечений // www.tourbus.ru/ 5. www.ukrstat.gov.ua/ 6. Там само. 7. Там само. 8. Там само. 9. www.tourism.gov.ua/